ኣህጉራዊ ጉዳያት

ታደሰ ተኸስ

ተመራመርቲ ታሪኻ ኣብ ኣውስትራሊያ ኣብ ልዕሊ'ቶም ኣቦሪጂኒ ተሃጊሎም ዝጀመው ደቀባት ሃገር ዝዘብሪ ማሕበራት ብዘመልከት ብመጽናዕቲ ዝተደገፈ ጽብቀት ኣብ ቀረብ ግዜ ኣቕሪቦም ነይሮም፡ በዚ መሰረት፡ ኣብ ሰሜናዊ ምብራቕ ናይታ ሃገር ዋሪይ ኣብ 150 ዕቑጣታት ወይ ዓሬታት ናይ ዝተፈጸመ ጃምዓዊ ህልቂት ብቦርታ ዝተደገፈ ጽብጽብ ዝኣስፈ ሓሳብ ተዘርጊሑ ምንባሩ ይዝከር፡፡

ብሪጣንያውያን ብ1788 ናብ ኣውስትራሊያ ምኽታው ካብ ዝጀመሩሉ ንይሓር ኣብ ልዕሊ ደቀባት ናይታ ክፍሊ ኣህጉር ነበድ ጃምዓዊ ህልቂት ይፍጸም ነም ዝበረ እኳ እንተተገልጹ ብዋኖን ብዝሕን ግና ዝተከወለ ጽሑፍ፡ ኣብዚ ጉዳይ ንሓደሎ ዓመታት መጽናዕቲ ዝተፈጸመ ጉጅለ ኣኪሊታት ኣብ ኣፍሊወዝፍ ዝቕጣ ወይ ዓሬ ናይ ዝተረኸሑ ሰባት ብዝሕን ዝተቕትሉሉ ኣንከብን ብዘመልከት ርገጽ መረጃታ ነም ዝርኸቡ ኣፍሊጦማ፡፡ ካብ 1788 ክሳዕ 1872 ኣብ ሰሜናዊ ምብራቕ ክፍሊ ናይታ ሃገር ጃምዓዊ ህልቂት ነም እተፈጸመን ኣብ ከሰብን ዓሌታት ደቀባት ይብዩድ ነም ዝበረን እቲ ጽብጽብ ኣጸፊሩ፡ ብዘይ፡ እዚ ኣብ ሰሜናዊ ምብራቕ ኣውስትራሊያ ዝተኖደደ ህዝቢ፡ ናይ ምጽናት ወፈራታት፡ ኸ ኣብ ምዕራብን ካልእ ሜጋዝኽ ናይታ ሃገርን ዝተፈጸመ ጃምዓዊ ህልቂታት ተሪኢሉ ምስ ነበሩ ተፈሊጡ ኣሎ፡፡

መሃበር ደቀባት ኣውስትራሊያ ካብ ካልእ ግዜ ንዕሊ. ተመሓዳሩ ነበግሎ'ኳ እንተተገልጸ ኸ ብዘኽ ሰሪሞም ቃልሲ. ዘድልዮ ዝኮደለ መሰላት ምህዋ'ዮም ምንጭታት ናይቲ ነበር. ዝዝብሩ፡፡ ካብ ጸሰሞቲ ደቀባት ናይታ ሃገር ንመጀመርታ እዋን ሚኒስተር ዝተረኽሓ ኣብ ቀረብ ግዜ ምኑኑ ይፍለጥ፡፡ እዚ. ድማ ኣብ መፃዋዝ'ታ ሃገር ርትዋዊ ወትልና ነም ዘይብሎም ዘረጋጽጽ እዩ፡፡ መፃዋዝ መሳልቲ ናጽነት ወይ ነኣ 'መሳልቲ ኣውስትራሊያ' ኢሉ ዘኸብሮ ዕለት ቀዳማት ሰፍሮ ካብ ኣውሮጳ ዝጀምሩ መርከብ ናብቲ ሃገር ዝኣተዋሉ መሳልቲ እዩ፡፡ እዚም ደቀባት ነኣ ነቲ ዕለት 'መሳልቲ ወረር' ኢሉም ስለ ዝሃመይዎ ነቕይረሉም ይሓቱ ምህዋም ይፍለጥ፡፡ ኣብዚ ዓመት እዚ. ኣብ ባይቶ ንደቀባት ዝወትል ፍሉይ ኣህል ተቐዋምሉ ነበሩ ዝብል ሓሳብ ቀረበ ኣሎ፡፡ ጸሰሞቲ ደቀባት ኣውስትራሊያ ግን ንዘኽሕ ዓመታት መሳሰዪም ንምውሓስ ነዝብርም ኣብ ዝጀንሑ ቃልሲ. መጠርጊ ኩይሮ ዘገልግል ኣብ ከተማ ካንቡራ ኣብ ዝጋገብ ኣፍደገ ሆጃ ቤት ጽሕፈት ባይቶ "ዳን ኣምካስ. ደቀባት" ተሃጊሑ ዝፍለየ ንሓሊሮ ዓመታት ዝተተኽለ ዳን ኣሎ፡፡

ደቀባት ኣውስትራሊያ መሬታም እናተመዝገቡ ኣደዳ ምምዝገል ነኽሎት እንከለዉ ወጽዓታተም ቀልጢታ ኸነቡጊሎ ዝጠርጎም ጸወዓት ሰሞን ምስ ሰኣነ ኣብ ዋሪ 1972 ኣርኣዩት ደቀባት ኣብ ከተማ ካንቡራ ኣብ ዝጋገብ ኣፍደገ ቤት ጽሕፈት ባይቶ ዳን ተኸሊሞ "ኣምካስ. ደቀባት" ነምዝከሎ ይግበጽ፡፡ እቶም ተጣጠቕቲ ነም ዘይደቂ ሃገር ወይ ነም ጃኖት ይቕጽሩ ነም ዘለዉ. ቤቲ ዝዝኸልዎ "ኣምካስ" ኢሉም ዝዝመደዎ ዳን ኣብ ምልኪ ሃገርን ዓለምን ዝዝነሮ ጸወዓታት ኣቕሪቦም፡፡ ደቀባትን ናይቲ ምንቅቓስ ደኸዮ ዝኸሎ ህዝቢ ነቲ ዕለት ኣብ ከበሲ ሓይሎ ካልእት ዳኑ እናተኸሉ ደጊም ገሊጾም፡፡ ኣብ ወሽጠ. ሽዓሽት ወርሒ. ድማ ኣብ ምልኪ ሃገር ንዝጋገቡ ደቀባት ኣብ ሓደ ዕሮ ተጠርኒፎም መሳሰዪም ኩሉ ጀሚሮም፡፡ ካብ ካልእት ማሕበረ ሰባት እወን ብዙሕ ደኽሮ ረኸሰሞ፡፡ ቀንዲ ሕቶኦም ደማ ናይ መሬት ሕቶ እዩ ነይሩ፡፡

እቲ ኣብ ኣፍደገ ሆጃ ባይቶ ዝተሳኽነ ዳኑ ቀልጢታ ህዝቢን መምህራኑን ብምኽሳብ ሓሳቦ ጠሰዩ ነቐቕርብ ነኽሊሉ፡፡ ደቀባት፡ ሰሞናዊ ግዜት ተሃጊሉ ዝፍለየ ዘባ ክወዛምን ኣነል መምህራት ኣውስትራሊያ ኩይሮ ክቐጽልን ጠለብ ኣቕሪቦም፡፡ ኣብኡ ዝርከብ ናይ ዕደናን ሕረሻን መሬት ብደቀባት ክወሃን እወን ሓቲተምሮ፡፡ ደቀባት ክሕሉሉ ኣብ ዝተሓዘሉ መሬት ዝርከብ ናይ ዕደና መሳል ክወዛምን ኣብ ካልእ መዝሙዊ ቦታታት ኣውስትራሊያ ናይ ምንባር መሳሰት ክረኽቡን ካብ ዘቐረብዎም ሕቶ እዩ ነይሩ ። ኣብ ርእሲ. ዝዘ፡ ብጽዱዕ እናተጋህደ ዝጠሓሰ ዝበረ፡ እቶም ደቀባት "ቅዳሕ" ዝበልዎ ናይ ኣምልኾን ሞንታዊ መቓብራትን ክኸበረሉም እወን ሓቲተዎም ኣያምፁ፡ መራፀም ነምስሰ እንተዘዳኽሉ ድማ ካሕሰ ክወዛምን እወን ጠለሰም ነይርሙ፡ ዝ. ሕቶታት መምህራት ምስእ ብምስእ ጀሚሮም፡፡

ካብኡ ንይሓር ንዘይሕ ግዜ ዝጀንሑ ክሳዕ ሕጂ ዝዘረገሉ ዳን ተቓወሞ ኣብ ኣፍ ደገ ኣምካስ. ተተኾሲሉ፡፡ መምህራት ኣብ መሳሰት መሬት ዝምልከት ጉዳይ ክዘራረብ ፈቓደኛ ምኑኑ ምስ ገለፁ እቲ ዳን ኣምካስ. ንሓጺር እዋን ኣብ 1976 ተኣልዩ ነይሩ፡፡ እቶም ደቀባት፡ ካብ ኣፍደገ ባይቶ ኣርሕቕም ኣብ ካልእ ከበታት ናይታ ከተማ ኸኣ ተኾሲሞሞ፡ ተቓወሞ ክትገብሩ እንከለዉ፡ እቲ ክሳዕ ሕጂ ናይ ተቓወሞ ዓምዲ ኩይሮ ዝቐጽል ዘሎ "ኣምካስ. ደቀባት" ተሃጊሑ ዝጀዋዕ ዳኑ፡ ኣብ ዝተፈለየ ቦታታት ክክብል ደረጃ ኣሎ፡፡ እዚ. ዳኑ ነቲ ብደረጃ ሃገር ዝፍጠር ናይ ደቀባት ድምጺ. መቃልሕን ነም መሳህቢን ኩይሮ የገልግል ነም ዘሎ ይፍለጥ፡፡

ኣብ ኣሃሲ 2005 መምህራት፡ እቲ ኣብ ከተማ ካንቡራ ዝጋገብ ዳን ኣምካስ. ደቀባት ከመይ ክተሓዝ ነም ዝገብሮ ንምምይዋዋ ካብ ምልኪ ሃገር ሸሞግሊታት ደቀባትን ግዴታት ተሳኒቕትን ዝዝብፍም ዋዕላ ጸዊዑ፡፡ ኣብ መንነ ደቀባትን መምህራትን ኣብ ሽሞግሊና ዝለዋፍ ነሚት እወን ተመሳሒሉ፡፡

ጸሰሞቲ ኣውስትራሊያዊውያን ብሃገዚ'ቲ ካብ ሃዊስ ኣፍሊዕ ክስራሉ ዝጀንሑ ሞሽሪ. ምሕደራ ኣዘዎም ዝተወጽዉን ብዙሕ ኣሰራዊዚ ስቓይ ዝወረደሎም ኣብ ርእሲ. ምኑኑ ብኹድልዎን ፈለባዩ ምሕደራን ካብዘም ጸዓዱ ብኹሉ መሳስፍታት ድሑርም ጹሑፍ፡ ብደረጃ ትምህርቲ መጠ ሞት ህጹናን ሸቐሳት ኣልዮትን ብዙመሳሰሉ መዳዲታት ካብዘም ጸዓዱ ኣዘዎም ዝዝሓቱ ምኑናም ይፍለጥ፡፡ ማእረ ኣቶም ጸዓዱ ግበጓ ናይ ምሕደራ መሳል ክወዛም ብዘበገዎም ቃልሲ. ደማ ክሳዕ ሕጂ ብዙሕ ምምሕሮት ክረኽቡ ኸኣሉም፡፡ ዋዓ ብዙሕ ዝዘርኑ ኸኣ ኣሉ፡፡ ንኣውስትራሊያ መጀመርታ ''ዝርሰ' ብሪጣንያዊ ቅዓሳዊ ካርተገ ኸኣ ነም ዘይብሉ ኣቲ ምድሪ ካብ ቀደም ኣኸሊዙ ዝዝነሮ ጸወዓታት ኣቕሪቦም፡፡ ነም ዝበረን ገበልጹ ደቀባት፡ ነም ዝዚ ዓይነት ታሪኽ ነም ዘይቓበሉዎ እዩም ገበልጹ፡፡ ድሑርም ዝኸተወ. ኣውሮጳውያን ነቲ መሬት ባዕሎዖም ነም ዝርኸቡዎ እንድሕር ዝኣሉ ኩይናም ነዞም ደቀባት ነም ደቀባት ስለ ዘይቓበሉዎም ናይቲ ብሪጣንያዊ ቅዓሳዊ ሓንጎ ኣዘዎ ብመሳረቲ ቅኑዕ ነም ዘይኮነ ይማጕሎ፡፡

ኣውሮጳውያን ሰፍሮ ናብ ሰሜንን ደቡብን ኣመሪኻ ኣውስትራሊያን ኣብ ነበበኣ ዝርጋብ ደሊታትን ነኸተወ. እንከለዉ. ምኑዞም ኣብኡ ዝጀሕሉዎም ደቀባት ኣብ ግጭት ነኸተወ. ናይ ሚደን ኣዩ ነይሩ፡፡ እቲ ወደባት ካልእ ሃገር ካልእ መሬት የብሉንዚ እቲ ሰፈራይ ነኸ ኣብቲ መሬት ወደባት ወናኒ ኩይሮ ክኸብር እዩ ዘደሊ፡፡ እቲ ሓደሽ ስርዓትን መንነትን ሓሊ ዝኸቲ ኣውሮጳዊ ካብቲ ወደባት ንዝሖሞ ተቓወሞ ብዘይ ንሕሊ እዩ ዝሞካቶ፡፡ እቲ ወደባት ኣብ ትከቲ ምሕረት እቲ በቃል ሓድሽ ኣጃዊር ስለ ዝወደቕ ተሰዓራይ ኩይሮ ቦትኡ ክበድፍ ይግደድ፡፡ ባህሊን ክብራን ክስእ እወን ናይ ምክልኻል ዋቕሚ የብሉን፡፡ ነም ደቂ ዓዲ መጠን መንነም ምኑቲ ዝኮሉሉ መሬት ዝተተሓዘ ስለ ዝኸነን መሰረዩ ስም ናይ ቀብሊ ወይ ነድ እወን ምኑቲ መሬት ዝተሓዘረ ስለ ዝኸነ ኣውሮጳውያን መሬቱ ክሕድግዎ እንከለዉ. መንቲ እወን ምኑኡ ይሓክም ነምዝከሎ. እዩ ዝርዕዉ፡፡ ኣብ ሰሜን ኣመሪካ ዝርከብ ወደባት ኣጃዊር ኣውሮጳውያን ብዘገድስ ብዘተኸሉን ብዘባርኑ ድሑር ኣጃዊራትን ክዘሰኽል ፈቲኑ ነይሩ እዩ፡፡ ብሰሰሞዊ መንገዲ እወን ክሳዕ ሕጂ ደሰኽኽል ነም ዘሎ ይገልጽ እዩ፡፡ የጕዳስ ኣድማጊ ኣይተገኑ፡፡

ብሪጣንያ ንኣውስትራሊያ ኣብ ትከቲ ዘፋናዊ ስርዓት ምስ ኣኣተወታ ነም ነም ኣፃል ንምዝር ነም ባዕዳዊ ግዜት እወን ትሓሰበ ኣይብረትን፡፡ ገዘኣታትን እሩራትን ብዘዘሉ. እናጠቐሙ ናብታ ሃገር ኣኣተወት፡፡ እቶም ናብ ኣውስትራሊያ ዝኣተዉ ገዘኣታት ምስእቶም ደቀባት ደቃሳት ኣኸ እንተዘፈሩ ነቶም ዛናፍጽ ነም ውሑዳቶም ስለ ዘይተቐዘሉዎም ሓሳፍት ምኽሊዩ ወይ ተባዳሲት ኣይጠርምዎ፡፡ ኣብ ባህሊ. እቶም ደቀባት ገበረ ክብሪ ኣዛዬ ስድራቤት እወን ክፈጽሕ ተራእዩ፡፡ ብሙሉት ደቀባትን ሓናፍጽን ኣብ ገዘነን መስከን ነበስሉ ተራእዮም፡፡

ክኢሊታት ሰኬሕብረተሰብ ነምዝገልጹዎ መጐሓየኛ ኣብ ዝኣተዉሉ ሃገር ናብቲ ዝጀሕሉ ክርሰም እንከሎ ዋቕት ክፍጠር ኣይክኽልን እዩ፡፡ ኣውሮጳውያን ነቶም ደቀባት ናብ ባህሎም ንምርጋም ኣብ ዝገበርዎ ፈተነ ግን ህጹናት ካብ ሕቑሬ ወስዶም እናወሰዱ ባህልን ቋንቋን ኣውሮጳን እናስመዱ ነበብዩ ምእንቲ ኣድማጊ ኣይተገኑ፡፡

ናብ ባህሊ ዝኣተዉ ሃገር ናብቲ ዝጀሕሉ ክርሰም እንከሎ ዋቕት ክፍጠር ኣይክኽልን እዩ፡፡ ኣውሮጳውያን ነቶም ደቀባት ናብ ባህሎም ንምርጋም ኣብ ዝገበርዎ ፈተነ ግን ህጹናት ካብ ሕቑሬ ወስዶም እናወሰዱ ባህልን ቋንቋን ኣውሮጳን እናስመዱ ነበብዩ ምእንቲ ኣድማጊ ኣይተገኑ ኣይ ኣይ ኣይ